

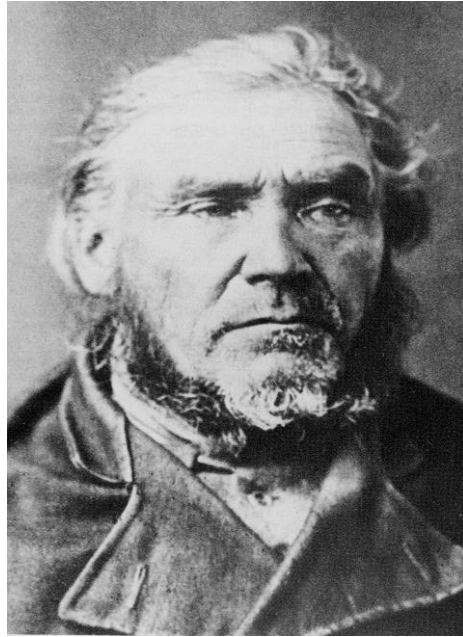
Stor-Nila och Lill-Docka

En berättelse om några människor i södra Lappland under 1800-talet

Av Birger Ekerlid

*”Ett wackert drag
af den gamle lappen
war, att han tagit av sig
sin undertröja och mössa
och låtit sin hustru påtaga dessa
för att hålla henne varm.
De woro eljes mycket dåligt
klädda, fattiga som de woro.”*

Ur artikeln ”Ihjälfrusna på fjället” i
tidningarna Westerbotten (12/7 1899) och
Ume-Bladet (13/7 1899)

Året är 1848. Ett dråp i nödvärn förändrar livet för det unga samepar som håller på att bilda familj. Hon är havande i åttonde månaden. Han döms först till döden, men straffet mildras senare till två års straffarbete på Långholmen. Under tiden som han avtjänar straffet skingras och försvinner renhjorden, som utgör deras kapital och försörjningsbas. De är dömda till ett liv i social utfrysning och utanförskap. De försörjer sig huvudsakligen på jakt och fiske – samt en och annan renstöld. För detta och för en småstöld döms Stor-Nila till ytterligare sammanlagt sju år i fängelse på Långholmen under 1880-talet. Makarna omkommer under en snöstorm på fjället den 10 mars 1899. De är då 76 år gamla och på väg från norska kusten till hemmet i kåtan vid Girjesjaure inom Tärna i södra Lappland.

Om deras dramatiska liv och om förhållanden i Tärna och Sverige vid denna tid har Birger Ekerlid skrivit en dokumentär roman. Boken handlar inte bara om livslång kärlek mellan två människor som utsätts för stora påfrestningar, den bär också vittnesbörd om kulturkrockar och konflikter mellan samiskt och svenskt samhällsliv och om den begynnande industrialiseringen av Sverige och försvenskningen av Sameland. När Stor-Nila och Lill-Docka föddes fanns ingen fast bosättning inom Tärna. Det var nomadernas land. Och trots att Sverige var kristet sedan flera århundraden tillbaka, levde Stor-Nila och Lill-Docka i skärningspunkten mellan präster och nåjder. Boken speglar den miljö och den brytningstid som präglade deras tillvaro. Den innehåller bland annat skildringar från Boksjädalen, Björkvattdalen, angränsande delar i Norge samt fängelsetiden på Långholmen i Stockholm.

Utdrag ur boken på nästa sida!

Ovädret

- Satan också. Schaaatannn.

Nila svär till när det branta Tverrfjellet försvinner i snö och storm. Molnen hopar sig och han ser inte längre något av Okstindmassivet. Men han vet och känner vad deras spetsiga toppar har att berätta.

Snö. Storögad snö.

Stuoretjalmetjuosa. Först snökorn stora som ögon. Sedan den isvassa stormen som bara växer och växer.

Och han och Maria är redan så trötta att de bara långsamt kan hasa sig framåt. Nordvästvinden äter sig in i kroppen. Det är svårare att andas nu. Och strävare. Vinden håller på att torka ut dem.

Det är sent på eftermiddagen och snart börjar det mörkna.

Maria säger ingenting. Hon behöver inte tyda molnen, utan har redan känt vittringen av väderomslaget. När hon drar in marskylan i näsborrarna vibrerar de av snödrev och väta. Hon har känt detta många gånger förr, men aldrig så långt borta från hem eller människor.

Och aldrig när hon har varit så intill döden trött.

*Stor-Nila och Lill-Docka –
skulptur i björk 1935 av
Thule Lindahl*

Nåjdtrumma

Långholmen II

Pastor Fridolfsson hade just fyllt i rubrikraden i den stora liggaren när bevakningsbefälhavaren och en konstapel kom med fången. För säkerhets skull ögnade han igenom det han hade skrivit en gång till:

”...fången N:o 166 Njajta, Nils Nilsson ankom d. 3 juli 1881 förpassad från länsfängelset i Umeå.”

Pastorn fällde monokeln, placerade armbågen på bordet och började intresserat granska mannen framför sig. För nyanlända fångar var fängelseprästen nästan den enda kontakten under den första celltiden. Det vanliga var att Fridolfsson sökte upp dem i cellen, men han var extra nyfiken på lappmannen och hade bett att få träffa honom på sitt kontor. Han hade aldrig sett en lapp förut, förklarade han.

- Jaha, så här ser en nomadlapp ut, mumlade han halvhögt för sig själv.

Han fixerade monokeln igen och började mumlande läsa igenom den korta beskrivning han hade fått:

”Unergår nu bestraffning för: 1a resan stöld af i bete ute å mark gående kreatur. Förlust av medborgerligt förtroende i fem år utöver strafftiden. Lycksele häradsrätt den 25/6 1881.”

- Vad är det för kreatur Njajta har stulit?

Han tog av sig monokeln igen och fixerade Nila med ögonen.

- En ren.

Boken innehåller preliminärt cirka 150 sidor. Den är rikt illustrerad och försedd med en omfattande person- och källförteckning. De personer som nämns i boken har funnits i verkligheten.

Birger Ekerlid är jämtländsk journalist med rötter i Tärna och släkt med Stor-Nila.